

УДК: 316.7

Опціональні методи дослідження в етносоціології релігії

В.І. КРЯЧКО

Інститут соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна, E-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com

Авторське резюме

У статті здійснюється спроба експлікації опціональних методів дослідження в етносоціології релігії. Етносоціологію релігії можна розглядати як інтегративний конструкт, який вибудовується на теоретико-методологічному базисі соціології, соціології релігії та етносоціології. Одним із основних завдань етносоціології релігії доцільно вважати вивчення взаємодії етнічного та релігійного через виявлення, вивчення та дослідження етнічного в релігійному та релігійного в етнічному за допомогою соціологічних методів, технологій та інструментів. Проаналізовано частину сучасних наукових джерел, пов'язаних із методологією дослідження в соціології, соціології релігії та етносоціології, а також подано опціональну систему методів етносоціології релігії у мультипарадигмальному контексті. Система методологічного профілю етносоціології релігії як опціональної галузі соціології може включати наступні структурні елементи: методи аналізу письмових джерел, історичних документів та даних статистики, метод контент-аналізу, метод інтерв'ю, метод експертних оцінок, метод анкетного опитування, метод спостереження, метод експерименту, метод порівняльного аналізу, метод «фільтра», метод снігового кому, метод відбору респондентів за непрямими ознаками, метод етнічної фракціоналізації, метод релігійної фракціоналізації, метод культурної фракціоналізації, метод етнорелігійної фракціоналізації, метод соціоєвалюації, метод етнорелігійної соціоєвалюації, технологію деконструкції.

Ключові слова: деконструкція, евалюація, етносоціологія, етносоціологія релігії, метод, релігія, система, структура, соціологія, фракціоналізація.

Optional research methods in ethnosociology of religion

V.I. KRYACHKO

Institute for sociology, psychology and social communications, Kyiv, Ukraine,
E-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com

Abstract

The paper deals with an attempt to explicate the optional methods of research in the ethnosociology of religion. Ethnosociology of religion may be regarded as an integrative construct, which is builded on the theoretical and methodological basis of sociology, sociology of religion, and ethnosociology. One of the main aims of the ethnosociology of religion it is expedient to consider the investigation of the interaction of ethnic and religious through the identification, study and research of ethnic in religious and religious in ethnic using the sociological methods, technologies and tools. A part of the modern scientific resources linked with the research methodology in sociology, sociology of religion and ethnosociology is analyzed, as well as an optional system of methods of the ethnosociology of religion in the multiparadigm context is proposed. The system of methodological profile of the ethnosociology of religion as an optional field of sociology may include the following structural elements: methods of analysis of written resources, historical documents and statistical data, the method of content-analysis, interview method, the method of expert estimates, the method of the questionnaire, the method of observation, the method of the experiment, the method of comparative analysis, the method of «filter», the snowball method, the method of selection of respondents by indirect signs, the method ethnic fractionalization, the method of religious fractionalization, the method of cultural fractionalization, the method of ethnoreligious fractionalization, the method of socioevaluation, the method of ethnoreligious socioevaluation, the technology of deconstruction.

Keywords: deconstruction, evaluation, ethnosociology, ethnosociology of religion, fractionalization, method, religion, system, structure, sociology.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження даної проблематики пов'язана із концептуалізацією методології дослідження в етносоціології релігії як опціональній галузі соціології. У вирі глобалізаційних тенденцій та процесів стає дедалі важче, на нашу думку, чітко і точно визначати та діагностувати реальний стан, а також характеристики тих чи інших соціальних, релігійних та етнічних суб'єктів, спільнот і систем. Адже об'єми інформації, які експлікують їх властивості постійно зростають разом із розвитком інноваційних технологій та інструментів дослідження елементів соціальних систем. Тому, як ми вважаємо, у сучасну епоху існує потреба у розробці нових методів вивчення взаємодії релігій та етнічностей у соціопросторі функціонування різних соціальних, релігійних та етнічних суб'єктів, спільнот, організацій, вчень, програм тощо.

Отже, актуальність обраної теми статті впливає із проблеми, що склалася в даному напрямку досліджень, а саме: протиріччя між наявністю множини джерел, присвячених теоретичним засадам соціології, соціології релігії і етносоціології та малою представленістю цілісних теоретичних праць метатеоретичного рівня, присвячених концептуалізації методів етносоціології релігії як опціональної галузі соціології.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематики дослідження даної статті стосуються концептуально-теоретичні праці дослідників, які перебувають у наукових просторах соціології, соціології релігії, синергетики та етносоціології, зокрема таких як: А. Алесіна (політична економія), В. Євтух (етносоціологія, соціологія, етнологія, етноісторія), Л. Корпоровіч (теорія

евалюації), Н. Луман (соціологія соціальних систем), С. Малешевич (соціологія етнічності), М. Пірен (соціологія релігії), Дж. Феарон (етнічні конфлікти) та інших.

Метою дослідження є експлікація системи (профілю) основних методів етносоціології релігії як опціональної галузі соціології.

Виклад основного матеріалу. Етносоціологію релігії можна розглядати як інтегративний конструкт, який вибудовується на теоретико-методологічному базисі соціології, соціології релігії та етносоціології. Одним із основних завдань етносоціології релігії доцільно вважати вивчення взаємодії етнічного та релігійного через соціологічну призму [виявлення, вивчення та дослідження етнічного в релігійному (різних релігіях) та релігійного в етнічному (різних етнічностях) за допомогою соціологічних методів, технологій та інструментів (соціологічного апарату)]. Тому, на нашу думку, саме соціологічні методи та інструментарій соціології, соціології релігії та етносоціології можуть бути покладені в основу системи методів етносоціології релігії.

До методологічного профілю (структурованого набору методів) системи методів етносоціології релігії ми пропонуємо включити методи, які соціолог використовує для аналізу взаємодії різних релігій із соціальними явищами: інтерв'ю, анкетування, опитування, спостереження, статистичний аналіз, метод експериментування, порівняльний аналіз, аналіз письмових джерел, аналіз історичних документів тощо. Вважаємо за доцільне коротко охарактеризувати вищезазвані методи та експлікувати опціональні можливості їх застосування в етносоціології релігії для кращого розумін-

ня концептуалізації її методологічного базису.

Аналіз письмових джерел, історичних документів, даних статистики–методи, які соціологи використовують для дослідження етапів розвитку релігійних уявлень соціальних суб'єктів та догматики різних релігій в історії того чи іншого соціуму. Їх можна використовувати в етносоціології релігії, наприклад, при дослідженні впливу католицизму на розвиток етнополітичного простору Європи в історичному контексті.

Метод контент-аналізу (від англ. «content» – зміст) – метод кількісного вивчення змісту та суті соціальної інформації. Об'єктом контент-аналізу може бути зміст інтернет-сторінок (веб-сайтів), газет, кінофільмів та відео, теле- і радіопередач, різних документів, соціологічних інтерв'ю, відповідей на відкриті запитання анкет, публічні виступи – проповіді релігійних діячів тощо. Цей метод можна використовувати в етносоціології релігії, наприклад, для аналізу елементів сигніфікативного поля етнорелігійного простору різних соціальних систем.

Метод інтерв'ю (англ. interview, букв. – зустріч, бесіда) – цілеспрямована бесіда, мета якої – отримати відповіді на питання, передбачені програмою дослідження. Дослідник має визначати в рамках цілей соціологічного дослідження різновидність і доцільність питань – строго формалізоване інтерв'ю або інтерв'ю-анкета. Даний метод може використовуватись в етносоціології релігії в рамках експертного опитування, наприклад, католицьких священників, керівників духовних семінарій та шкіл, викладачів християнських університетів тощо[5].

Метод експертних оцінок в українському науковому просторі дефіцитарно концептуалізований як етносоціологічний метод в етносоціології та практично не використовується у дослідженнях в рамках соціології релігії. Разом із тим ми пропонуємо включити його як базовий у систему методів етносоціології релігії, адже вважаємо його одним із найрепрезентативніших для результатів дослідження у науковому полі останньої.

Внаслідок того, що до основних функцій методу експертної оцінки в соціологічному дослідженні належать: а) прогноз тенденцій розвитку різних явищ і процесів соціальної дійсності; б) оцінка рівня достовірності даних, одержаних з допомогою масових опитувань; в) атестація колективу (його членів) за рівнем професіоналізму, трудової активності тощо, даний метод можна використовувати в рамках етносоціології релігії як базовий для такого соціологічного методу, як етнорелігійна соціо-евалюація (не соціоеволюція), про що йтиме нижче. Прогностична експертна оцінка (що є одним із етапів евалюації як науки та технології (інструменту) може бути застосована у кон-

тексті евалюації соціальних, етнічних та релігійних явищ, процесів, глобальних і локальних проблем[7].

Однією із переваг методу експертних оцінок є те, що основний інструментарій експертних опитувань (анкета, бланк-інтерв'ю) розробляється за спеціальною програмою. На відміну від масового опитування програма опитування експертів не так деталізована і має переважно концептуальний характер. В етносоціології релігії це може сприяти збору термінових (поточних) даних для врегулювання етнічних та релігійних конфліктів та проблемних ситуацій, які виникають в етнорелігійному просторі функціонування соціальних систем. Особливо якщо брати до уваги ґлокалізаційні антитенденції (згідно з теорією польського соціолога Лешека Корпоровіча) та інтенції етносоціальних та етнорелігійних суб'єктів, які виникають як реакція на глобалізаційні тенденції у сучасному світовому соціопросторі. Додамо також, що загалом метод експертних оцінок в рамках етносоціології релігії може сприяти налагодженню міжкультурного, між-етнічного та міжрелігійного діалогів у контексті взаємодії різних релігій, етнічностей та соціальних суб'єктів.

Специфіка дослідження в етносоціології релігії полягає, на наш погляд, у застосуванні комплексного підходу до аналізу соціальних, міжетнічних та міжрелігійних відносин в усіх їхніх проявах та системному аналізові усіх чинників їхнього стану. Тому саме комплексний та міждисциплінарний (інтерконтекстуальний, поліаспектний, мультипарадигмальний) підходи, які ми пропонуємо використовувати в етносоціології релігії, дозволятимуть здійснити всебічну діагностику (етно-релігійну соціодіагностику та соціоєвалюацію) вищезазначених відносин на мікро-, мезо- та макрорівнях їх функціонування в їх актуалізованих та латентних формах. Системний аналіз усіх чинників їхнього стану дозволить одержати уявлення щодо механізмів формування конфліктогенних ситуацій, а також визначити ті фактори, які відіграють найбільш значущу роль у кожному конкретному випадку та спрогнозувати (передбачити) опціональні конфліктостани.

Метод анкетного опитування в етносоціології релігії можна використовувати для отримання інформації про фактичний стан речей, оцінки, інтереси, мотиви діяльності індивідів та соціогруп (респондентів) в соціальному та етнорелігійному просторах. Наприклад, коли проводиться дослідження про стан релігійності соціального суб'єкта чи спільноти, то респондентам ставляться питання про їхню релігійну належність, про відвідування церкви (костюлу, синагоги, молитовних будинків, мечетей), якою мірою ознайомлені з тим чи іншим ві-

ровченням, чи вірять у життя після смерті, чи впливала його сім'я на формування релігійного світогляду та етнічності, що дає їм віра, чи задовольняє їх виховна та соціальна діяльність певної конфесії, що спонукає активний інтерес саме до цієї конфесії та інше, тобто питання, що дають змогу евалюювати характер та ступінь релігійності окремого індивіда (етносоціального суб'єкта), соціальної спільноти та соціальної, а також етнічної систем[5]. Разом із цим анкетне опитування в етносоціології релігії може допомогти створити базис для визначення міри етнізованості (обетнічнення) соціорелігійних суб'єкта, спільноти та системи в цілому. Тобто анкетне опитування може бути інструментом соціоєвалюації етнічного в релігійному та релігійного в етнічному у соціальному просторі взаємодії різних соціальних, етнічних та релігійних ідентитетів.

Метод спостереження в етносоціології релігії доцільно використовувати досліджуючи стан релігійності представників того чи іншого етносу (етнічності) у певному соціальному просторі, де компактно проживають його представники, а також для отримання інформації про релігійний вплив тієї чи іншої конфесії, стан релігійності місцевої громади тощо. Соціолог може вивчати групу, збирати інформацію, порівнювати, аналізувати, робити відповідні висновки, з них виводити закономірності, здійснювати оцінку та евалюацію конкретного соціального, релігійного чи етнічного суб'єктів і пропонувати науково-практичні рекомендації для певної організації, відповідних державних інститутів, представників релігійних конфесій тощо. Також даний метод можна застосовувати при вивченні нових релігійних та етнічних рухів і феноменів – «неорелігій» та «неоетнічностей».

Метод експерименту (лат. *experimentum*, від *experior* – випробую) в етносоціології релігії може використовуватись при демонстрації незвичайних особливостей етносоціальних та соціорелігійних суб'єктів (цілитель, екстрасенс та ін.) чи з експериментом при впровадженні програм релігійного навчання з погляду ефективного впливу пропонованих моделей на виховання серед підлітків та мирян[5].

Метод порівняльного аналізу в етносоціології релігії повинен, на нашу думку, «пронизувати» практично всі вищезазначені методи як технології комплексної соціоєвалюації взаємодії релігійних та етнічних полів соціального простору разом із іманентними їм соціальними суб'єктами, спільнотами та системами.

До методологічного профілю системи методів етносоціології релігії ми пропонуємо також включити методи, які використовуються в етносоціологічних дослідженнях: метод «фільтра», метод снігового кому (кулі) та метод відбору респондентів за непрямыми ознаками[3], тому дещо розкриємо їх суть нижче.

За методикою «фільтра» опитується більш широкий масив, аніж потрібно для вирішення конкретного завдання дослідження. Частина питань задається тільки представникам етнічної спільноти, яка є об'єктом конкретного етносоціологічного дослідження. «Фільтром» тут є питання про національну (етнічну) належність. Кінцева вибірка формується не до, а після проведення опитування. Власне масив тих, хто опитується, поділяється на дві підвибірки: основну (тільки представники даної етнічної спільноти) і додаткову, тобто ті, хто попав у попередню вибірку, але не належить до етнічної спільноти, яка досліджується. Порівняння результатів з обох масивів, або лише результати опитування «відфільтрованих» і є у даній ситуації матеріалом для етносоціологічного аналізу. На нашу думку, в етносоціології релігії метод «фільтра» опціонально можна використовувати при дослідженні етносоціальних та соціорелігійних суб'єктів, а також релігійних та етнічних спільнот і систем, які локалізуються у міських агломераціях та індустріально-урбанізованих соціопросторах.

Метод снігового кому («snowball») в етносоціології релігії доцільно застосовувати тоді, коли етнорелігійна спільнота чисельна і розселена компактно у рамках одного населеного пункту. Найкраще формувати вибірку даним методом через релігійні та етнічні (національні) об'єднання, організації, товариства, центри, школи тощо.

Також допоміжним для аналізу етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії можна вважати метод відбору респондентів за непрямыми ознаками [пов'язаними із їх релігією, національністю (етнічністю)]. Наприклад, за ім'ям та прізвищем, зокрема, у списках, підготовлених до чергових виборів. Даний метод має короткотермінові та технічні переваги, проте має і найбільші проблеми у сенсі репрезентативності та повноти вибірки, бо не враховує аспект самоідентифікації етносоціальних та соціорелігійних суб'єктів. Тому застосування цього методу більш плідне у ситуації помітної етнокультурної та етнорелігійної дистанції, а також належності соціальних суб'єктів, які досліджуються, принаймні, до різних мовних родин (етнолінгвістичних просторів), що передбачає більш помітні бар'єри для асиміляції (наприклад: українці та угорці, українці та румуни), бо у межах, наприклад, східнослов'янського соціопростору він є непродуктивним[3].

У рамках етносоціології релігії ми б хотіли розширити вищенаведений методологічний базис (профіль) соціології релігії та етносоціології такими методами дослідження соціопростору, як метод фракціоналізації та етнорелігійної соціоєвалюації, а також екстраполувати з антифундаменталістської теорії та дещо експліквати певні аспекти опціонального засто-

сування такого наукового підходу, як деконструкція.

У контексті логіки подальшого викладу матеріалу даної статті доцільно зазначити, що оскільки, як ми вважаємо, в ідентичності одного етносоціального суб'єкта можуть бути присутні іманенти (внутрішньо притаманні властивості і якості) різних етнічностей (включаючи і опціональні релігійні характеристики та сигніфіканти тієї чи іншої етнічності) і поле однієї етнічності може поширюватись на простір інших етнофорів, етносів, націй та релігій, то, на нашу думку, існує потреба в оцінці міри впливу етнічностей на релігії і, навпаки, релігій на етнічності.

Як відомо із наукових джерел закордонних учених, зокрема праць польського соціолога Лешека Корпоровіча, оцінкою соціетальних явищ у соціальному просторі займається евалюація – наука про системне дослідження соціальних змін, діяльність з супроводу наукових та соціальних програм, яка реалізується за допомогою прийнятих критеріїв, соціологічних інструментів та моделей оцінювання, з метою їх удосконалення, розвитку або кращого розуміння, завчасного виявлення дефектів програми і їх коригування, а також з метою контролю за розподілом коштів та нематеріальних ресурсів, виділених на реалізацію програми [6; 10]. Соціоєвалюація – це алгоритмізована концептуально-методологічна, конструктивно-логічна система соціологічних інструментів, матриць, критеріїв і моделей оцінювання та ідентифікації (виявлення, проявлення) конкретного явища, яка направлена на інтегративну метасистемну евалюацію (ідентифікативна соціорефлексія сутності явища як система теоретико-методологічних і практичних технологій (алгоритмів, програм, операцій) систематичного дослідження якості результатів і процесу функціонування конкретного явища, які аналізуються на базисі єдиної методології, поєднання кількісних і якісних методів для відслідковування характеру і динаміки змін оцінок за сукупністю показників якості, враховуючи вплив екстернальних (зовнішніх) та інтернальних (внутрішніх) факторів на конкретне явище, яке досліджується) соціетальних станів соціальної системи, соціальних суб'єктів та тенденцій розвитку соціуму як цілого [4, с. 11].

Екстраполюючи зміст поняття «євалюації» на дослідження, наприклад, сигніфікативного (символьно-знакового) поля етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії можна, як ми вважаємо, вивести таке концептуотворення як етнорелігійна соціоєвалюація – соціологічна система дослідження, інструментів оцінки та технологій науково-консультативного супроводу взаємодії релігійних просторів з етнічними просторами у соціальному просторі функціонування соціальних суб'єктів. Етнорелігійна соціоєвалюація, таким чином, може

стосуватись дослідження змін та явищ, вироблення моделей оцінки стану та алгоритмів вирішення проблем, які реалізуються у сучасному етнорелігійному просторі. Етнорелігійна соціоєвалюація також може бути пов'язаною із визначенням етнорелігійних тенденцій та прогнозуванням опціональних конфліктогенних ситуацій, які можуть виникнути при взаємодії різних етнічностей та релігій.

А. Алесіна у своїх дослідженнях робить спробу розрізнення між етнічними, мовними і релігійними групами у вибірці із близько 190 країн, а потім використовує їх списки для конструювання інструментів вимірювання етнічної, мовної та релігійної фракціоналізації[9]. Фракціоналізація (англ. «fractionalization») – це рівень різноманітності: етнічні, мовні, релігійні, політичні розбіжності між різними соціальними суб'єктами, групами та структурами певної соціальної системи.

У кросс-національних дослідженнях політичного насильства, економічного зростання та інших явищ політичної економії, аналітики найчастіше використовують етнічну фракціоналізацію як вимірювання етнічного розмаїття. Етнічна фракціоналізація визначається ними як ймовірність того, що дві випадково вибрані особи в країні будуть з різних етнічних груп.

Проте багато гіпотез і аргументів у літературі відносяться не тільки до вимірювання етнічного розмаїття, але й до більш детальних концептуалізацій етнічної структури. Наприклад, Д. Горовіц та деякі інші зазначають, що етнічний конфлікт є більш вірогідним в країнах з етнічною більшістю і великою етнічною меншістю, на відміну від гомогенних чи сильно гетерогенних країн. Б. Райлі зауважує, що фракціоналізація як метод навряд чи є ефективною при вивченні різних структур етнічних розщеплень, наприклад, сильно фрагментованих (Папуа Нова Гвінея), біполярних (Кіпр), мультиполярних і збалансованих (Боснія), із домінуючою більшістю (Шрі-Ланка) чи домінуючою меншістю (Бурунді) тощо.

Наприклад, Білорусь та Кіпр мають схожі етнічні структури, але соціогрупи в Білорусі є більш близькі в культурному співвідношенні, ніж на Кіпрі. Хоча числові значення етнічної фракціоналізації Білорусі та Кіпру приблизно однакові, Білорусь набагато менше культурно розділена, ніж Кіпр. А, наприклад, білоруси, українці і росіяни дуже схожі з точки зору релігії, мови та звичаїв, поляки ж – говорять слов'янською мовою і поділяють з останніми багато звичаїв. Греки і турки ж, навпаки, говорять на мовах, які походять із абсолютно різних мовних сімей (індо-європейської та алтайської), належать до двох різних світових релігій (християнства та ісламу), і мають дуже різні звичаї. Тому є доцільним конструювання індексу вимірювання культурної дистанції,

яка модифікує фракціоналізацію (етнічну) внаслідок врахування культурних дистанцій між соціогрупами та обчислення індексу культурної фракціоналізації, де структурна дистанція (структурне співвідношення) між мовами використовується в якості проксі для виміру культурної дистанції між групами у певній країні. Використовуючи структурну дистанцію між мовами в якості проксі для виміру культурної відмінності, у вимірюваннях культурної фракціоналізації намагаються прийняти таку культурну близькість до уваги [9].

У країні з однією мовною групою чи з набором етнічних груп, які говорять дуже подібними мовами, очікувана схожість буде близька до 1. У країні з великою кількістю соціогруп, які говорять структурно неспорідненими мовами, очікувана подібність буде ближче до нуля. Щоб отримати вимірювальні дані фракціоналізації, аналогічні до даних етнічної фракціоналізації, потрібно просто відняти очікувану культурну схожість від 1. Якщо соціогрупи в країні говорять структурно неспорідненими мовами, їх індекс культурної фракціоналізації буде аналогічним індексу етнічної фракціоналізації. Чим більше схожі мови, якими розмовляють різні етнічні групи, тим більше значення індексу культурної фракціоналізації буде нижчим від значення індексу етнічної фракціоналізації для країни. Це означає, що врахування лінгвістичних подібностей має великий вплив на значне число країн. Отже, індекс етнічної фракціоналізації може суттєво відрізнятись від індексу культурної фракціоналізації.

З метою кращого розуміння ролі інструменту фракціоналізації в управлінні соціальними та етнорелігійними процесами в рамках, наприклад, етносоціології релігії, наведемо наступні факти: згідно з даними Д. Феарона, значення етнічної фракціоналізації для України дорівнює 0,419; для Білорусі – 0,372; для Росії – 0,333. Натомість значення культурної фракціоналізації відрізняється і для України дорівнює 0,258; для Білорусі – 0,228; для Росії – 0,311 [9]. Хоча вищенаведені дані потребують уточнення, це до певної міри, як ми вважаємо, експлікує факт несинхронізованості в Україні етнічної фракціоналізації та культурної фракціоналізації, що тільки підтверджує значну мовну подібність та етнічну розмаїтість українського соціуму. Тому, на нашу думку, більшу увагу при соціоєвалюації етнорелігійних соціетальних процесів потрібно звертати на неподібність різних етнічностей в українському соціопросторі ніж на мовну неподібність українських громадян.

Очевидно, що вищенаведений матеріал залишає без уваги й інші аспекти культурної подібності, особливо дані стосовно релігії соціогруп (етногруп). У той час як низка інструментів виміру релігійної фракціоналізації були сконструйовані (А. Алесіна, 2003; Р. Бар-

ро і Р. МакКліарі, 2003, 2006; Дж. Феарон і Д. Лаїтін, 2003), крос-національні дослідження стосовно інтеграції таких індикаторів соціоспільнот як мова/етнічність і релігія продовжують викликати науковий інтерес сучасних дослідників соціального та етнорелігійного просторів.

Напрацювання Дж. Феарона експлікують той факт, що релігійна фракціоналізація – ймовірність того, що два випадково вибраних соціальних суб'єкти (особи) у певній країні будуть сповідувати різні релігії (належати до різних релігійних груп). Тобто індекс релігійної фракціоналізації експлікує рівень релігійної різноманітності того чи іншого соціуму [9; 8].

Соціоєвалюація етнорелігійного соціопростору в етносоціології релігії, на нашу думку, повинна базуватись на комплексному підході та включати технологію оцінки взаємодії етнічного та релігійного соціопросторових полів, яка базується на врахуванні та співставленні як мінімум двох індексів: індекс культурної фракціоналізації та індекс етнорелігійної фракціоналізації (як опціональної методики вимірювання), яка включає в себе співставлення індексу етнічної фракціоналізації з індексом релігійної фракціоналізації. Розробку даних соціоєвалюаційних технологій автор планує здійснювати у подальших своїх дослідженнях.

Технологію деконструкції в етносоціології релігії ми пропонуємо застосовувати при дослідженні сигніфікативного поля етнорелігійного простору, етнорелігійних смислоконструктів, релігійної догматики, а також при вивченні характеристик різних соціальних суб'єктів, релігійних та етнічних першоджерел, різних етнорелігійних об'єктів матеріальної і духовної культури.

Деконструкція (від лат. de «зверху вниз і назад» і constructio «конструкція», «структура», «приведення в порядок») – поняття сучасної філософії і мистецтва, що означає розуміння шляхом руйнування стереотипу чи включення в новий контекст. Воно розроблено французьким філософом Жаком Деррідоу, однак бере свій початок від поняття деструкції Хайдеггера – заперечення традиції тлумачення з метою виявлення приховань смислу. Деконструкція – підхід до аналізу тексту, суть якого у виявленні в тексті прихованих суперечностей з метою показати можливість неоднозначної його інтерпретації. Деконструкція як технологія є популярною в США та Європі, ставши складовою частиною філософії постмодернізму та континентальної філософії. Даний підхід поширений, зокрема, у теорії антифундаменталізму (епістемологічного антифундаменталізму). Основні об'єкти деконструкції – знак, письмо, мова, текст, контекст, читання, метафора, символ, без свідоме та ін [2; 11]. Прикладом позитивної деконструкції, на нашу думку, може бути концепція протестантизму як реак-

ція на дії католицької церкви у середньовіччі, коли М. Лютер піддав деякій деконструкції (переосмисленню) окремі положення догматики католицизму як соціофеномена, адже вони не відповідали літературному першоджерелу християнського вчення – Біблії.

Деконструкція – це щось на зразок симульованої деструкції та реконструкції, розбирання і збірки. Деконструкція передбачає увагу до структур і в той же час процедуру розшарування, розбирання, розкладання різних структур. Однак таке розшарування не є негативною операцією. Мова йде не стільки про руйнування, скільки про реконструкцію, рекомпозицію заради досягнення того, як була сконструйована певна цілісність. Рух деконструкції не зводиться до негативних деструктивних форм. Руйнуючи звичні очікування, дестабілізуючи і змінюючи статус традиційних цінностей, деконструкція виявляє теоретичні поняття, які вже існують у прихованому вигляді. Вона орієнтується не стільки на новизну, скіль-

ки на іншість, що спирається на пам'ять [2].

Висновки. Все зазначене дозволяє визначити, що система методів (методологічний профіль) етносоціології релігії як опціональної галузі соціології може включати наступні структурні елементи: методи аналізу письмових джерел, історичних документів та даних статистики, метод контент-аналізу, метод інтерв'ю, метод експертних оцінок, метод анкетного опитування, метод спостереження, метод експерименту, метод порівняльного аналізу, метод «фільтра», метод снігового кому (кулі), метод відбору респондентів за непрямыми ознаками, метод етнічної фракціоналізації, метод релігійної фракціоналізації, метод культурної фракціоналізації, метод етнорелігійної фракціоналізації, метод соціоевалюації, метод етнорелігійної соціоевалюації, технологію деконструкції. Звичайно, дана методологічна концептотеорія потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання, над чим автор планує працювати у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Біблія. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату [Переклад Патріарха Філарета (Денисенка М.А)] [Текст]. – Київ: Видавництво «Преса України», 2009. – 1416 с.
2. Деконструкция [Електронний ресурс] // Академик. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/308/Деконструкция – Назва з екрана.
3. Євтух В.Б. Етносоціологія: довідник [Текст] / В.Б. Євтух. – К: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 205 с.
4. Крячко В.І. Соціодіагностичний ракурс української ментальності: монографія [Текст] / В. І. Крячко. – Київ: Вид-во ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. – 248 с.
5. Пірен М. І. Соціологія релігії: Підручник [Текст] / М.І. Пірен. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 344 с.
6. Про нас [Електронний ресурс] // Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм. – Режим доступу: <http://evaluation.com.ua/pro-nas/> – Назва з екрана.
7. Соціологія: підручник [Текст] / За ред. В.Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с.
8. Alberto Alesina. Fractionalization [Text] / Alberto Alesina, Arnaud Devleeschauwer, William Easterly, Sergio Kurlat, Romain Wacziarg // Journal of Economic Growth, No. 8, 2003. – P. 155-194.
9. Fearon James. Ethnic and Cultural Diversity by Country [Text] / James D. Fearon // Journal of Economic Growth, No. 8, 2003. – P. 195-222.
10. Korporowicz Leszek. Rozwojowa misja ewaluacji [Text] / Leszek Korporowicz // Animacja Życia Publicznego. Analizy i rekomendacje, Nr. 4 (11), 2013. – S. 4-7.
11. Malešević Siniša. The Sociology of Ethnicity [Text] / Siniša Malešević. – London: SAGE Publications, 2004. – 208 p.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2014

REFERENCES:

1. Bibliya. Vydannja Kyjivskojki Patriarkhiji Ukrajinskojki Pravoslavnoji Cerkvy Kyjivskogho Patriarkhatu [Pereklad Patriarkha Filareta (Denysenka M.A)] (Bible. Publication of Kiev Patriarchate Ukrainian Orthodox Church [Translation Patriarch Filaret (Denisenko M.A.)]). Kyiv, 2009. 1416 p.
2. Dekonstrukcija (Deconstruction). Akademik. Regime to access: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/308/Деконструкция
3. Yevtuh V.B. Etnosociologiya: dovidnyk (Ethnosociology: reference book). Kyiv, 2011. 205 p.
4. Kryachko V.I. Sotsiodiagnostychnyy rakurs ukrajyns'koyi mentalnosti (Sociodiagnostical aspect of Ukrainian mentality). Kyiv, 2012. 248 p.
5. Piren M.I. Sotsiologiya religiyi: pidruchnyk (Sociology of religion: textbook). Kyiv, 2008. 344 p.
6. Pro nas (About us). Center for evaluation of scientific-educational and social programs. Regime to access: <http://evaluation.com.ua/pro-nas/>
7. Sotsiologiya: pidruchnyk (Sociology: textbook) [Gorodyanenko eds.]. Kyiv, 2008. 544 p.
8. Alberto Alesina et al. Fractionalization. Journal of Economic Growth, No. 8, 2003. pp. 155-194.
9. Fearon James. Ethnic and Cultural Diversity by Country. Journal of Economic Growth, No. 8, 2003. pp. 195-222.

10. Korporowicz Leszek. Rozwojowa misja ewaluacji (Development mission of evaluation). Animacja Życia Publicznego. Analizy i rekomendacje, Nr. 4 (11), 2013. S. 4-7.
11. Maleševic Siniša. The Sociology of Ethnicity. London: SAGE Publications, 2004. 208 p.

Крячко Володимир Іванович - кандидат соціологічних наук, доцент
Інститут соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
Адреса: 04111, м. Київ, вул. Саратовська, 20
E-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com

Kryachko Volodymyr Ivanovych – PhD in sociology, associate professor
Institute for sociology, psychology and social communications
Address: 20, Saratovska str., Kyiv, 04111
E-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com